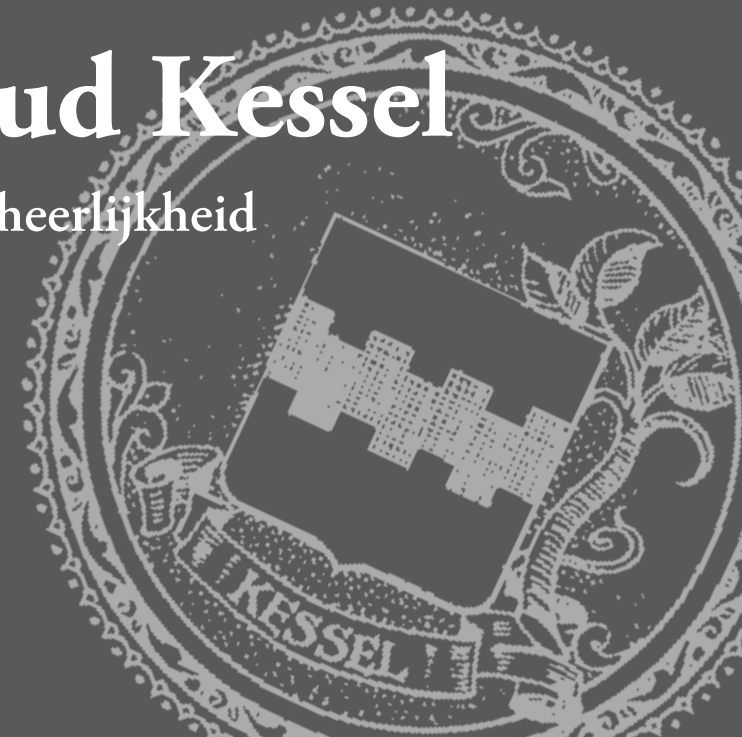

Een rondje door oud Kessel

kleine geschiedenis van een heerlijkheid

Inhoudsopgave

Gedicht Kessel	4	Kesselse Dijk 24	69	Wielstraat 2	86	Wielstraat 1	102
Colofon	6	Kesselse Dijk 22b	70	Achterstraat	87	Mr. Van Coothstraat 54	102
Goed voorbeeld	7	Kesselse Dijk 23 - café	71	Oorlogsslachtoffers	87	Mr. Van Coothstraat 54b	103
Groene oase	8	Kesselse Dijk 22a	72	Achterstraat 3	88	Mr. Van Coothstraat 54a	104
De romeinen	11	Van Oorschot A34	73	Kesselse Dijk 5	89	Mr. Van Coothstraat 56	104
De Kesselse school	15	Kesselse Dijk 21	74	Kesselse Dijk 4	90	Velmerweg 5	105
Hendrik Roes	20	Kesselse Dijk 20 - café	75	Wijk A nummer 13	91	Velmerweg 3	106
Kerk en pastorie	27	Kesselse Dijk 19	76	Kesselse Dijk 3	91	Frankenstraat	107
De Maas	37	Kesselse Dijk 18	76	Kesselse Dijk 2	92	Schutkooi	108
Vliegveld Kessel	42	Kesselse Dijk 17	77	Kesselse Dijk 1	92	Kapelleke	110
Oorlogsherinneringen	45	Kesselse Dijk 16	78	Soldatenwiel	93	Achterstraat 1	111
Landbouw	52	Kesselse Dijk 15	78	Kesselsegraaf 1	93	Achterstraat 2	111
Rondje Kessel	57	Kesselse Dijk 14	79	Kesselsegraaf 2	94	Velmerweg 1	112
Aanvang Kesselse Dijk	58	Kesselse Dijk 13	79	Kesselsegraaf 3	95	Kerkpad 2 - café	114
Kesselse Dijk 34	60	Kesselse Dijk 11a	80	Kesselsegraaf 4	96	Kerkpad 1	113
Kesselse Dijk 30	62	Kesselse Dijk 11	80	Mr. Van Coothstraat 50	97	Kerkpad 3	116
Kesselse Dijk 29	63	Kesselse Dijk 10	81	Mr. Van Coothstraat 52	97	Verenigingsleven	118
Kesselse Dijk 28 - café	64	Kesselse Dijk 9	82	Mr. Van Coothstraat 61	98	Enkele weetjes	124
Kesselse Dijk 27	65	Kesselse Dijk 8	83	Kesselsegraaf 5 - café	99	Dankwoord	127
Tuinderij Lacet	66	Kesselse Dijk 7	83	Mr. Van Coothstraat 63 - café	100	Geraadpleegde bronnen	128
Kesselse Dijk 26	67	Kesselse Dijk 6	84	Mr. Van Coothstraat 65	100		
2 Sikkendel	68	Wielstraat 3	85	Mr. Van Coothstraat 67	101		

Kessel

*In de polder hangt nog nevel
in de verte loeit een koe
op De Bergen zijn de beesten
ongeveer aan melken toe
het kleine dorp is aan 't ontwaken
een enkeling draait nog eens om
de kerkklok en de schoolbel
elk op zijn manier roept: 'Kom!'*

*er puft een tractor naar de dijk
die maait vandaag de tweede snee
een jongetje op klompen
holt een eindje met hem mee
langs buitendijkse populieren
zweeft de geur nog altijd rond
van het nijvere boerenleven
dat hier eeuwenlang bestond*

*in de sacramentsprocessie
was je misdienaar of bruid
als er iets bijzonders was
ging de school wat eerder uit
dan versierde je je fiets
voor koningin of de pastoor
en 's avonds feestten grote mensen
zonder jou nog even door*

*een boterham en koude thee
bij het hooien in de zon
en later thuis die koele plens
uit de houten regenton
het kikkervisjes vangen
het schaatsen of je eerste zoen
wees maar eerlijk, als het kon
zou je 't zo weer overdoen*

*waar een mens zichzelf kan zijn
met elkaar op goede voet
zie je hoe in club en dorp
saamhorigheid een wonder doet
ook al is het er wat stiller
het is nog altijd goed te doen
langs de slingerende dijken
van die heerlijkheid in 't groen.*

© Mechtilde Meijer

Samenstelling en eindredactie: Mechtilde Meijer

Teksten & Research: Henk Steenbekkers, Mechtilde Meijer

Tips en Adviezen: Corry Ketels, Nol Steenbruggen, Ad van Alem.

Foto's: Tenzij anders vermeld Fotoarchief Heemkundekring Maaspereels,
Kesselse familiearchieven.

Vormgeving: Patrick Lijdsman / www.lijdsman.nl

Druk: Publishers Services Oss

Uitgave: Heemkundekring Maaspereels

www.facebook.com/groups/Maaspereels

E-mail: maaspereels@gmail.com

© 2022 Heemkundekring Maaspereels. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Goed voorbeeld

Toen Nol Steenbruggen in 2021 zijn mooie boekje *Wandelen door oud Maren* uitbracht, inspireerde dat enorm. Want ook over oud Kessel zou er eigenlijk zo'n boekje moeten komen. Een kleine inventarisatie leerde dat er over Kessel ook genoeg te vertellen viel, dus togen we aan het werk en doken we de verschillende archieven in. Al onderzoekend, en al pratend met Kesselse mensen, kwam er steeds meer boven tafel dat de moeite van het vastleggen waard was. En omdat Nol al een artikel had besteed aan *Hoe Maren en Kessel 'Maren-Kessel' werd* konden wij die ruimte gebruiken om aandacht aan de rest van het verleden te besteden.

Een klein gelukje was het televisieprogramma *Het verhaal van Nederland* dat meteen in de eerste aflevering al materiaal verschafte dat paste in verschillende artikelen. Ook de actieve pastoor Roes en de boeren mochten niet ontbreken, de Tweede Wereldoorlog, de Kesselse school, de kerk en de pastorie en niet te vergeten de Romeinen, de archeologische vondsten en de tempel bij Kessel! Ondanks verwoede pogingen de vindplaats qua plaatsnaam te verleggen is het toch echt Kessel, waar al die vondsten zijn gedaan en waar ver vóór Christus al bewoning was.

De schoonheid van de dorpen langs de Maas (Maaspereels) verdient eenvoudig vereeuwiging. Daarom deze nummer 2 in de serie Maaspereels: een kleine geschiedenis van Kessel voor de huidige en toekomstige generaties.

Kessel, najaar 2022

Groene oase aan de Maas

Als je door Kessel wandelt of fietst kun je gemakkelijk denken dat het er een dooie boel is. Maar groter is de kans dat je zwijgend geniet van de rust, het vele groen, de mooie huizen en de uitgestrekte uiterwaarden, waar de natuur zijn gang mag gaan. Dat laatste betaalt zich terug in de aanwezigheid van bijzondere dieren zoals de vos, de fazant, het puttertje en de groene specht. Je vindt er een breed scala aan kruiden en bloemen, die allerlei insecten en bonte vlinders aantrekken. Ook voor wildplukkers valt er veel te ontdekken, zoals de wilde mosterdplant. Was Kessel altijd al zo mooi? Het antwoord daarop is een volmondig ja. Kessel had bijvoorbeeld geen duidelijk dorpsplein met winkels, die in de loop van de jaren weer verdwenen. Veel dorpen bleven daardoor een beetje leeg achter. Maar Kessel bleef wat het was, een glanzende

parel langs de Maas, een heerlijkheid in de letterlijke betekenis van het woord.

Heerlijkheid

De historische betekenis van het woord gaat terug tot de dertiende eeuw. Een heerlijkheid kun je zien als de voorloper van wat we nu een gemeente noemen. Het was een zelfstandig gebied met eigen

wetten, bestuurders en rechtspraak. Aan het hoofd stond één heer, vandaar de naam heerlijkheid. Zo'n heer genoot ook economische rechten op bijvoorbeeld vissen of de jacht. Soms had hij in het dorp veel land en een groot huis in bezit, maar nodig was het niet om de heerlijkheid in bezit te krijgen. Na de Franse tijd werden die heerlijke rechten opgeheven.

Collectie Rijksmuseum

Eén heer liet volgens het BHIC (Brabants Historische Informatie Centrum) een kasteel bouwen in Kessel dat de naam *Het Hof* kreeg. Een rechthoekig gebouw op een kunstmatige verhoging. Vermoedelijk is het dit kasteel van een huis geweest dat er gestaan heeft. Volgens Van der Aa in zijn Aardrijkskundig Woordenboek uit de negentiende eeuw werd het huis gesloopt in 1801. Qua tijdspanne zou het kunnen kloppen met de tekening die Abraham Rademaker (1675-1735) ervan maakte. Een autodidact landschapsschilder die het huis rond zijn vijftienvigste verjaardag vereeuwigde. Het origineel van beide afbeeldingen bevindt zich in het Rijksmuseum. Het huis verdween maar de terp bleef. Toen wethouder Jan de Werd in 1922 op diezelfde plek een huis liet bouwen, werd daaraan weer de naam *'t Hof* gegeven. Het huis aan de Velmerweg 3 staat er nu, honderd jaar later, nog altijd.

Bedrijvigheid

Was er in Kessel niks te doen dan? Zeker wel! Er was een smid, er waren bakkers, een fietsenmaker en zelfs een schoenmaker. Verder waren er wel een paar kleine winkeltjes en maar liefst zes kroegen in het dorp. In de tijd dat de fiets en het paard de vervoermiddelen waren, had elk café een functie in zijn eigen buurt. Door de eigenheid en de sfeer van een café, vonden bepaalde activiteiten als vanzelf daar plaats. In de Gouden Leeuw bijvoorbeeld, kwam de notaris voor de jaarlijkse verpachtingen. Bij Driek de Werd kwam de huisslachter Albert van den Berg graag, om er in alle rust een partijtje te biljarten. De jeugd mocht weer graag een potje beugelen bij Van den Heuvel en als het kermis was, dan was café Van Alem het middelpunt van het dorp. Zelfs vanuit Lith zochten tijdens die dagen de gezelligheid in Kessel op. Ad van Alem dook in zijn herinneringen en de overgeleverde ken-

Collectie Rijksmuseum

nis en die vind je terug in het Rondje Kessel dat begint op pagina 57.

In de naoorlogse jaren werd er, zoals in de meeste dorpen, ook volop thuisbezorgd door bakker, kruidenier, slager, groenteboer en melkboer. In de zeventiger jaren verdwenen die weer geleidelijk uit het straatbeeld.

Neringdoenden zijn er nog steeds, maar op een paar na zijn ze niet altijd meer zichtbaar. Denk aan moderne ondernemingen als communicatiebedrijven, coaching praktijken, webwinkels die gerund worden vanuit een woonhuis, financiële adviesbureaus, maar ook aan vormgevers en ontwerpers. Hun winkel zit veelal in hun computer.

Schoonheid

In onze zoektocht door de geschiedenis kwamen we veel moois tegen. Grappige anekdotes, interessante verhalen en prachtige foto's van de verschillende huizen en hun toenmalige bewoners. De huidige bewoners blijven in deze uitgave natuurlijk anoniem vanwege de privacy-wetgeving. Soms kwamen we minder leuke dingen tegen: ruzies, ongelukken, verdrinking in de Maas, brandstichting, diefstal en er zijn zelfs moorden gepleegd in Kessel. Die voorvallen hebben we niet

meegenomen. Het zou iets hebben van het hedendaagse ramptoerisme en daar blijven we maar liever verre van. Wat we met veel genoegen delen is de schoonheid van dit kleine dorp in al zijn facetten.

Het Romeinse verleden van Kessel, Noord-Brabant

De grind- en zandwinningen op de uiterwaarden van Kessel, hebben het dorp voorgoed op de kaart gezet, dankzij de vele archeologische vondsten uit de tijd van de Kelten, Bataven en Romeinen. Voor het eerst staat de naam Kessel op schrift in het jaar 997, in een oorkonde van de dan zeventienjarige Keizer Otto III van het Heilige Roomse Rijk. Daarin is vastgelegd dat de keizer de plaatsen Marsna (Maren) en Casella (Kessel) schenkt aan bisschop Notger van Luik. Het betekent niet dat Maren en Kessel in dat jaar zijn ontstaan want beide plaatsen hebben een veel verder verleden. Zo is op Liesdaal - een nieuwbouwplan in de kern van Maren-Kessel - een zwervend erf gevonden. Een bewoonde nederzetting uit midden-ijzertijd, mogelijk zelfs uit de vroege ijzertijd

(tussen 800 en 250 vóór Christus (v.C.). Een groot aantal La-Tène-zwaarden van het Kessel-type zijn in Kessel gemaakt in de periode 50 v.C. tot 12 ná Christus (n.C.). In Kessel zijn daarnaast nog eens 11 triquetrum staters gevonden. Keltische munten die geslagen zijn in de jaren 50 tot 70 v.C. De vele archeologische vondsten bewijzen dat er Kelten in Kessel hebben gewoond in die 100 jaar v.C. Belangrijk is natuurlijk de gevonden cultusplaats in Kessel (250-12 v.C.) met grote hoeveelheden menselijk botmateriaal en de La-Tène-zwaarden. Van even zo groot belang zijn de muurresten en bouwmaterialen van de Romeinse vesting nabij de cultusplaats. Archeologen hebben ook aangetoond dat Julius Caesar met zijn troepen in 55 v.C. strijd voerde in Kessel. De let-

terkundige Abraham Jacob van der Aa schrijft in zijn *Aardrijkskundig Woordenboek Noord-Brabant* uit 1832: *Ter plaatse waar thans het dorp Alem gelegen is moet, naar men wil, in Caesars tijd een gevecht tusschen de Romeinen met de Tencterer en Usipeten voorgevallen zijn.* Hij laat het gevecht van Caesar en de Germaanse stammen nog afspelen in de maasbocht bij Alem, maar archeologen van de Vrije Universiteit van Amsterdam concludeerden in 2015, op basis van wetenschappelijk onderzoek, dat Kessel dé locatie is waar Julius Caesar in 55 v.C. de twee Germaanse stammen vernietigde.

De tempel van Kessel

De Romeinen onderhielden vriendschappelijke betrekkingen met de

Hercules Magusanus

vroegere bewoners. De Gallo-Romeinse tempels in het rivierengebied, waaronder die van Kessel, getuigen daarvan. De tempels dateren van ongeveer 100 n.C. Bataven en Romeinen vereer-

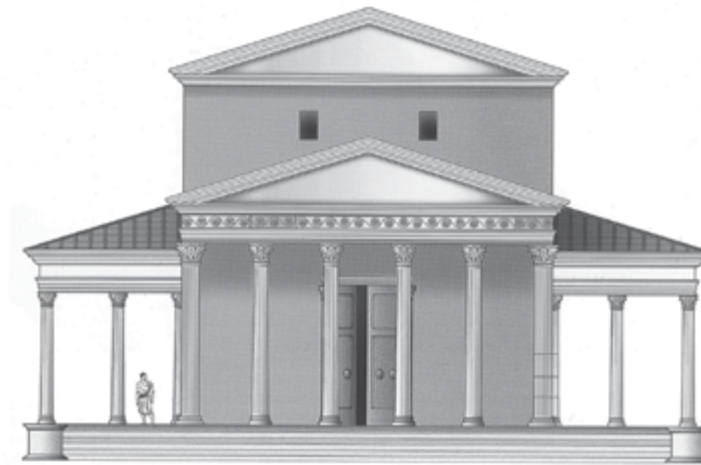
den er gezamenlijk de god Hercules Magusanus. Hercules was de Romeinse god die hoeder en beschermer van het vee was en mannelijke kracht en moed vertegenwoordigde. Magusanus was de oppergod van de Bataven. Het was een samenvoeging van twee namen, maar vooral een samensmelting van twee culturen. De Gallo-Romeinse tempel van Kessel werd vermoedelijk gebouwd op een oude cultusplek. Het gebouw bestond uit een torenachtig vertrek, de cella, het heiligste deel van de tempel. Daarin stond het cultusbeeld van Hercules Magusanus. De gelovigen hadden daar geen toegang. Rondom de cella liep de porticus, een overdekte zuilengalerij. Geboden en geofferd werd bij het altaar dat vóór de tempel was geplaatst. Daar werden ook de rituelen uitgevoerd. Het altaar was het belangrijkste onderdeel binnen de Temenos, de ommuurde tempelhof.

Vestingplaats

Over Kessel schrijft Van der Aa:

Kessel, ter plaatse waar, volgens het algemeen gevoelen, ten tijde van Caesar, door de Romeinen een sterkte ter betugeling der Sicambren zoude gebouwd zijn.

Sterkte betekent hier vesting of fort. De Sicambren of Sicambriërs is de naam van een machtige Germaanse volksstam, waartegen Julius Caesar in 55 v.C. tevergeefs ten strijde trok. De Romeinse tempel is onderdeel geweest van een castellum, een legerplaats of fort. Het fort in Kessel was niet groot. Er woonden zo'n 500 tot 1000 soldaten, infanterie en ruitery. De Romeinse legers werden altijd gevolgd door bedienden (slaven in die tijd), vrouwen van soldaten en publieke vrouwen, smeden, zadelmakers, leerlooiers, kleermakers en handelaren voor voedsel, kleding en sieraden. Wanneer de legerplaats voor een langere periode bleef bestaan, vormde zich een ge-

De bij Kessel opgebaggerde muurresten en zuilfragmenten vertellen dat de Gallo-Romeinse tempel van Kessel een uitzonderlijk monumentaal gebouw moet zijn geweest, met zuilen van 6 meter hoog.

meenschap met mogelijk een regionale functie.

Handelscentrum

Kessel was van strategisch belang voor de Romeinen omdat het bij een punt lag waar Maas en Waal bij elkaar kwamen. De legerplaats diende als grensbewaking en verdediging tegen invallen van

Germaanse stammen die de Romeinse grens overstaken en het Romeinse binnenland onveilig maakten. Niet verwonderlijk dat er in de eerste eeuw na Christus bij of in Kessel een dergelijke gemeenschap met een regionale functie aanwezig was, een soort van handelscentrum op een kruispunt van rivieren en landwegen.

Hier waren winkels, herbergen en werkplaatsen voor sieraden en aardewerk. Voor boeren uit de omgeving een marktplaats voor graan en vee. De Romeinse geschiedschrijver Tacitus noemde dit handelscentrum Vada.

Einde van de Romeinse tijd in Nederland

De groeiende bevolking van de Germanen had meer land nodig voor de verbouwing van voedsel. Zij zochten ruimte binnen het Romeinse Rijk. Vanaf de derde eeuw n.C. deden de Germanen steeds meer invallen. In 406 n.C. staken Germaanse stammen massaal de Romeinse grens over. De Romeinse keizers zagen dit probleem wel, maar konden het niet oplossen. Het leger kon de grens niet langer verdedigen. Deze invallen, de economische achteruitgang, de interne elitaire conflicten over opvolging van de keizer in Rome en de enorme kosten van het reusach-

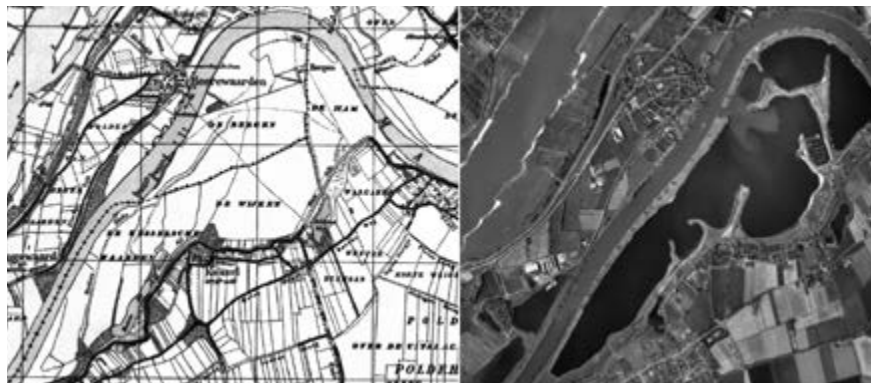
tige leger noopten de Romeinen zich terug te trekken en het land te verlaten. Na 400 jaar kwam er een einde aan het verblijf van de Romeinen in Nederland.

Tot slot

Abraham Jacob van der AA schrijft “naar men wil” en “volgens het algemeen gevoelen.” Het is kennelijk in zijn tijd een algemene opvatting. Dat zal hij niet uit zijn duim hebben gezogen. Die kennis moet al veel langer hebben bestaan. En in 1842 legt de historicus Conrad Leemans in zijn boek *Romeinse oudbeden te Rossem in den Zalt-Boemelervwaard* al een verband met de vondsten in Kessel. Rossum werd door hem al omschreven als een castellum, het Grinnes van Tacitus, die ook het castellum bij Kessel Vada noemt. Deze feiten zijn ongetwijfeld bekend geweest bij de overheden in Nederland. Des te onbegrijpelijker is het dat in de jaren zeventig en tachtig toestemming werd

gegeven voor zand- en grindwinnings in de uiterwaarden van Kessel, die de archeologische materialen hebben beschadigd. Van dat gebrek aan inschattingsvermogen getuigt een uitspraak van Gerard van Alphen, amateurarcheoloog uit de Maaskant: ‘Men vond strekdammen, opgebouwd uit Romeins bouw materiaal. Toen het werk vorderde, zagen

de werklui Romeinse vloerdelen met muurwerk. De stenen lagen nog in formatie bij elkaar op de oorspronkelijke plek, met architraven, zuilen en grote, versierde steenblokken. Voor onze eigen ogen hebben we opstaande muren zien omdonderen, het water in.’

Ter vergelijking: Links een landkaart van vóór de afgravingen bij Kessel, rechts een luchtfoto uit 2010. Een groot deel van het huidige recreatiepark ligt nu op Kessels grondgebied.

De Kesselse school, een bewogen geschiedenis

De twintigste eeuw begon voor Kessel met een ramp. Op een zondag in juli 1900 brak er brand uit, waardoor de school langs het dorpspad en nog drie andere gebouwen in vlammen opgingen. Een kleine dertig jaar daarvoor, in 1872, werd de school gebouwd door aannemer Janssen in opdracht van het kerkbestuur. Niet alleen kregen de kinderen er les, ook werden er handwerklessen gegeven aan vrouwen en meisjes, hadden de mandenmakers er onderdak en had de pastoor er een droog heenkomen bij wateroverlast. Dat laatste kwam nogal eens voor, getuige ingezonden brieven in de krant om toch alsjeblieft die vermaledijde Beerse overlaat te sluiten. Dat gebeurde overigens pas in 1942.

Het duurde lang voordat Kessel uitzicht kreeg op een nieuwe school. Veel men-

sen vroegen zich dan ook af waarom er geen haast mee gemaakt werd. De regering kon dan wel een leerplichtwet instellen (zie kader op pagina 18) maar dan moest er wel een school zijn, zodat men zich ook aan die wet kon houden.

Hoog bezoek en afgeronde plannen

Toen minister-president Abraham Kuyper in 1902 een bezoek aan de Bossche gouvernementsgebouwen aankondigde verscheen er een ingezonden brief in de krant *De Noordbrabanter*, waarin een bezorgde Kesselaar hem uitnodigde om met eigen ogen te komen kijken hoe erbarmelijk de toestand in Kessel was. Hij bepleitte de spoedige oprichting van een nieuwe school, omdat *de kinderen nu noodgedwongen les krijgen in een dorpsherberg*

Minister President Abraham Kuyper

aan de dijk, waar in het onderhuis varkens worden gehouden die zich niet laten opvoeden, noch het zwijgen laten opleggen.

Architect J.F.L. Frowein

De bedoelde herberg, Kesselse Dijk 20, werd beheerd door de Alemse Ida van der Eijck, die sinds haar echtgenoot Willem Sloth overleed in 1900, alleen de herberg en de boerderij runde. Wat de briefschrijver echter niet wist, was dat Abraham Kuyper nog geen twee maanden daarvoor zijn goedkeurende

handtekening had gezet onder een plan, waaraan al sinds 1901 gewerkt was door de gemeente. De populaire Haagse architect J.F.L. Frowein maakte een passend ontwerp en burgemeester Pompen deed zijn uiterste best om de plannen door Provinciale Staten goedgekeurd te krijgen. Helaas stuitte hij nogal eens op de hooghartige houding van Griffier Van Lanschot, maar dat doorstond hij glansrijk. Hij zag zijn geduld en moeite uiteindelijk beloond met de goedkeuring van de Staat. Er mocht een nieuwe school gebouwd worden en de onderwijzerswoning zou met een grondige renovatie weer netjes zijn voor bewoning.

Aanbesteding

In een advertentie van 15 oktober 1902 werden geïnteresseerde aannemers uitgenodigd om offerte uit te brengen. Bouwtekeningen en het handgeschreven bestek lagen ter inzage op het gemeentehuis en bij het café

van Jan de Werd aan de Kesselsche Hoek. Wie een exemplaar van het bestek wilde hebben, betaalde daar twee Gulden voor, een behoorlijk bedrag voor die tijd. Voor een klerk was het dupliceren van het 28 pagina's tellende document dan ook ruim een dag werk. De Nijmeegse aannemer J. v.d. Akker was de gelukkige. Hij kreeg de opdracht om deze hypermoderne school te bouwen, mét een heuse gymzaal. Zeer vooruitstrevend omdat lichamelijke opvoeding laag op de prioriteitenlijst stond bij veel scholen. Ook de renovatie van de onderwijzerswoning werd door hem uitgevoerd, zodat meester Sleijpen, die noodgedwongen naar Lith verhuisde, weer in Kessel kon komen wonen.

Inwijding

Op maandag 24 augustus 1903 werd de nieuwe school feestelijk in gebruik genomen. Uiteraard na een Heilige Mis uit dankbaarheid en inzegening door

pastoor van Vlokhoven. In de krant werd er een jubelend artikel aan gewijd. De journalist benadrukte het aimabele karakter van bouwopzichter Kusters, aan wie het grotendeels te danken was dat er op het werk geen sterke drank was gebruikt. Dat laatste zal in onze tijd misschien op de lachspieren werken, maar de strenge arbeidswetten van nu waren er toen nog niet.

Naast les aan de kinderen werd in de nieuwe school ook les gegeven aan ouderen. Vrouwen en meisjes konden er handwerklessen volgen bij Marie van de Ven en later volgden de jonge mannen er ook de landbouw cursussen die in vrijwel elk dorp door de hoofdonderwijzer werden gegeven. Zoals te verwachten na het van kracht worden van de LO-wet van 1920 (zie

kader pagina 18) werd de school van Kessel op 1 januari 1921 een Rooms Katholieke bijzondere lagere school. Als nieuwe hoofdonderwijzer werd de katholieke Frans Schreurs uit Ravenstein aangesteld.

Noodkerk

Begin twintiger jaren – pastoor Roes was opgevolgd door pastoor Giessen – kreeg Kessel een nieuwe kerk, waardoor de gymzaal van de school tijdelijk als noodkerk werd gebruikt. Dankzij de minutieuze beschrijving in het parochie-memoriaal weten we hoe de gymzaal was ingericht en dat er 98 zitplaatsen waren. Het bouwen geschiedde voor het grootste deel gelukkig in de zomermaanden, zodat er ook buiten gymnastiekles kon worden gegeven. Ook de voltooide kerk werd feestelijk ingezegend (zie pagina 32) en met twee nieuwe gemeenschapsgebouwen kon het dorp er volgens velen weer honderden jaren tegen.

De eerste leerplichtwet werd aangenomen in het jaar 1900 en trad in werking op 1 januari 1901. Het hield in dat elk kind vanaf het zesde tot het twaalfde levensjaar verplicht onderwijs moest volgen. In sommige gevallen werd een uitzondering gemaakt. Als je thuis moest meehelpen met de oogst bijvoorbeeld of wanneer je als meisje nodig was bij de verzorging van het gezin. In 1917 volgde de gelijkstelling tussen openbaar en bijzonder onderwijs die gestalte kreeg in de Wet op het Lager Onderwijs (de LO-wet van 1920). Het hield in dat elke school van welke stroming dan ook, recht had op subsidie van het rijk. Een reden waarom vooral in die periode veel openbare scholen door de kerken werden aangekocht teneinde de eigen leer ook op school te kunnen onderwijzen.

Oorlogsschade

De Tweede Wereldoorlog gooide echter roet in het eten. Hoewel het aanvankelijk nog rustig was aan de Maaskant rommelde het er behoorlijk in 1944. Er kwam zelfs een vliegveld op De Wijken, (zie pagina 42) een gedeelte van de uiterwaarden dat breed en lang genoeg was om er een start- en landingsbaan aan te leggen en er vliegtuigen te parkeren. De school en het schoolhuis werden door de Duitsers gevorderd om er de staf te huisvesten en arbeiders die van ver moesten komen. Om les te kunnen blijven geven aan de schooljeugd werd wederom uitgeweken naar een dorpskerk aan de dijk, dit keer schuin tegenover de school (zie Kesselse Dijk 23). Bakker Van den Hoogen wist met zijn gezin zodanig in te schikken dat er genoeg ruimte was om de kinderen om en om les te geven. 's Morgens de kleintjes, 's middags de grote kinderen.

Dat er niet zuinig met de gevorderde gebouwen was omgesprongen, bleek toen de Duitsers, en later de geallieerden, vertrokken waren. Enerzijds uit de schaderapporten, die gemeentesecretaris Coen Govers nauwkeurig opstelde, anderzijds uit de schadeopnames van de experts die werkten voor Bouw-, Woning- en Welstandstoezicht Noord Brabant. Een kleine 3000 Gulden was er nodig om de school te herstellen. De onderwijzerswoning was al voor ruim 1900 Gulden hersteld. Reparatie en vervanging van de schoolinventaris kostte ook nog eens ruim 2500 Gulden. Al met al een behoorlijk bedrag. Toen de schade hersteld was en de kinderen weer normaal les konden krijgen, hervatte de Kesselse gemeenschap vol vertrouwen het leven van alledag. De kerk die in oktober 1944 werd opgeblazen zou ook wel weer opgebouwd worden. Het dorp had al vaker voor hete vuren gestaan.

Wederopbouw en samenvoeging

In de wederopbouwperiode ontstond het plan om de parochies van Maren en Kessel samen te voegen. De kerk van Kessel was opgeblazen en die van Maren zwaar beschadigd. Het kwam het bisdom goed uit als er maar één nieuwe kerk gebouwd hoefde te worden. Die zou dan komen te staan in het stuk polderland dat de beide dorpen aan elkaar verbond, de Nolder. Tegelijkertijd was het logisch dat daar dan ook één nieuwe school voor de beide dorpen zou komen. Overheden die voor samengaan waren betoogden dat Maren zich moest behelpen met een oude barak en dat de school van Kessel ook niet meer voldeed aan de eisen van de moderne tijd. Daar waren de meningen over verdeeld en sommige Kesselnaren staken die mening niet onder stoelen of banken. Er zou heel wat water door de Maas gaan voordat het zover was, maar ondanks

Giel Langens met zijn leerlingen in de nieuwe school.

protesten en handtekeningenacties ging de spreekwoordelijke kogel door de kerk en had iedereen zich te schikken in de plannen van kerk en overheid. In 1951 was aannemer Berghege en De Bont uit Oss klaar met de lagere school in de Pastoor Roesweg en

enige tijd later verhuisde de Kesselse hoofdonderwijzer E. Langens naar de nieuwe onderwijzerswoning. Die van Kessel werd samen met de school verkocht aan Martinus van Alem, een jonge boer met een groeiend gezin, die al die ruimte goed kon gebruiken.

Hendrik Roes, pastoor met een missie

Tussen 1909 en 1919 had de parochie Kessel een herder met een onstuitbare energie. Niet alleen de zielzorg had zijn volle aandacht, ook het economische en sociale welzijn van zijn parochianen lag hem na aan het hart. Hij zette zich fanatiek in om de leefomstandigheden van de boeren te verbeteren en te bestendigen. Hendrik Roes was populair bij zijn parochianen. Toen hij in juni 1914 zijn zilveren priesterjubileum vierde was het hun beurt om hem een onvergetelijke dag te bezorgen. Daarvan getuigen de vrolijke foto's, zoals die van de jubilaris tussen de vele versierde fietsen.

Eind 19e eeuw heerste er een grote crisis in de landbouw. De Staatslandbouwcommissie concludeerde in een lijvig rapport dat die crisis veroorzaakt werd

door o.a. gebrek aan kennis en sleur bij de boeren, gebrek aan organisatie en coöperatie, teruglopende conjunctuur

maar vooral het gebrek aan kredietvoorziening. Roes zag, evenals zijn tijdgenoot Pater Gerlacus van den Elsen,

wat dat voor gevolgen had. Hongerende burgerbevolking, verpauperde boerenstand, emigratie en de trek naar de steden en de industrie.

De christelijke elite nam het op voor de boeren in een poging hun bestaan naar een hoger plan te tillen. Het waren vooral geestelijken en heren uit de goede milieus, die een hogere opleiding hadden genoten. “Het verheffen van den landman” was hun gezamenlijke streven. Van den Elsen organiseerde de boeren in coöperaties en het was mede op basis van zijn activiteiten dat in 1896 de NCB (Noord Brabantsche Christelijke Boerenbond) werd opgericht. Eveneens op zijn advies werden niet lang daarna op verschillende plaatsen in Zuid-Nederland boerenleenbanken opgericht, naar voorbeeld van de Duitse Raiffeisenbank. Nu kon de boer geld lenen, zijn bedrijf moderniseren en de concurrentie uit het buitenland het hoofd bieden.

Lijvig boek

Hendrik Roes was toen nog kapelaan in Deurne en in 1902 benoemd tot adviseur van de plaatselijke Boerenbond. Daar zag hij dat hij nog veel te weinig wist over boerenzaken. Dat veranderde allengs door veel met de boeren over hun belangen te praten en door zich al lezend te verdiepen in de materie. Het resulteerde in een lijvig boek: Bemesting Veldvruchten Groente en Ooftteelt. Een boek waaraan veel deskundigen hun medewerking verleenden. Maar liefst acht herdrukken waren nodig om aan de vraag te voldoen. In zijn Kesselse periode (1909-1919) schreef

pastoor Roes later de drie delen van zijn Landbouwboek waarin alle aspecten van het boerenleven aan bod kwamen. In diezelfde periode startte hij zijn landelijke weekblad Rust Roest dat in recordtijd duizenden abonnees had in heel Neder-

land. In het titelgedeelte stond wekelijks zijn aanbeveling: *Bidt en werkt, leest, rekent en houdt boek.*

Roes was vooral gegrepen door de bemestingsleer. Hij propageerde overal het gebruik van kunstmest en gaf lezingen door heel Brabant en ver daarbuiten. Hij liet boeren

experimenteren met kleine proefvelden, organiseerde bijscholingscursussen en herhaalde waar hij maar kon: *Het gaat om: kalk, fosforzuur, kali en stikstof, die moeten in den grond aanwezig zijn. Deze moet gij op uw duimpje kennen. 't Is noodig, dat gij die vier namen diep in uw geheugen prent, opdat gij ze nooit zoudt vergeten.*

Het deed hem deugd dat het steeds beter ging met de boeren. Toen hij begon in Kessel trof hij nog een futloze bevolking, zonder ondernemingsgeest, moe gebeukt door de voortdurende strijd tegen het water. Later schreef hij: *De bewoners der Maasdorpen hadden nog geen kennis gemaakt met kunstmest. 't Algemeen gevoelen was: kunstmest moge misschien goed werken op zandgrond, op klei zal 't niet veel uithalen. Doch zeer spoedig waren zij voor de kunstmest gewonnen. Woord en voorbeeld werkten krachtdadig op hen in.*

Door toedoen van pastoor Roes kwam er aan de Marensse Dijk een gloednieuw Boerenbondsgebouw, dat in 1913 in gebruik werd genomen. In de opslag rook het naar veevoer, zaai- en pootgoed én kunstmest. Een geur die Roes bij elk bezoek goedkeurend opsnoof.

Proefveld van bieten 1911 vlnr.: Toon van Dinther, Lucas Welten Sr., Maria van Dinther, Jan Welten, Erke Welten, Bella Welten, Bertus Welten, Jos van Dinther, Lucas Welten jr. Op het Meulekempke

Ontspanning

Nu lijkt het alsof pastoor Roes zijn parochie verwaarloosde maar niets is minder waar. Hij huldigde het standpunt dat er een tijd van werken en een tijd van ontspanning is. Zo organiseerde hij in het café van buurman Gert van Alem pijprookavonden, waarvoor hij zowel de pijpen als de tabak meebracht. Natuurlijk diende zo'n avond meerdere doelen. Een stichtelijk praatje, hetzij op religieus gebied, hetzij op agrarisch gebied, landde nou eenmaal beter als de boer ontspannen achterover kon leunen met een gratis rokertje.

Roes was zeer actief in het organiseren van ontspannende activiteiten voor de jeugd. De spelletjes voor meisjes waren daarbij milder dan voor de jongens, zoals bijvoorbeeld het kikvors-rijden. Je legde een parcours af met een kikker in een kruiwagen en wiens kikker het langst bleef zitten was de winnaar. Dat

en er werd soms ook vals gespeeld. Een kordate boerendochter kneep haar kikker zo hard voordat ze hem in haar kruiwagen zette, dat die versuft de hele rit uitzat en haar glansrijk de winst bezorgde. In zijn blad Rust Roest deed Roes af en toe verslag van

de activiteiten, zoals in 1918 over een wedstrijd Stoppen en Verstellen in de rubriek Boerinnen. 'Het is een belangrijke kwaliteit voor vrouwen en meisjes,' vond hij. 'Zo'n uitslag kan weer anderen inspireren.'

Stoppen en verstellen

Drijfveren

Toen *Stoomzuivelfabriek De Maaskant* in 1918 in gebruik genomen werd, hield pastoor Roes een rede waarin hij nog eens benadrukte hoe belangrijk het was dat de boeren hier een goed bestaan zouden hebben op hun boerderijen en dat 'het Deutsche gevaar' zoals hij het noemde, afgewend kon worden. Hij doelde op de grote trek naar werk in Duitsland met alle risico's van dien, vooral het mogelijke zedelijk verval baarde hem zorgen. Inderdaad, Hendrik Roes zorgde voor zijn parochianen in alle opzichten en hanteerde daarbij stevast de strenge regels van de kerk. Het zorgen voor de armen deed hij opvallend en vaak met een knipoog. Zo voelde hij bij een huisbezoek weleens terloops in een wijwatervaatje, constateerde laconiek dat het leeg was en liet er dan een rijksdaalder in achter. Bij een volgend huisbezoek, een dag of veertien later, voelde hij weer. Was het vaatje

gevuld met wijwater, dan hadden ze de rijksdaalder gevonden en deed hij of hij van niks wist. Maar het gebeurde een enkele keer ook dat die rijksdaalder er nog in zat. Dan moest hij deze schaapjes weer terug bij de kudde zien te brengen. Drankgebruik bestreed pastoor Roes waar hij maar kon. Talrijk zijn de adviezen en waarschuwingen die hij als spreuken en oneliners aanbood, zowel vanaf de preekstoel als in zijn boeken en weekblad. Hij beijverde zich om het verplichte drank schenken af te schaffen. De buurtplicht-borrel bij bruiloften, oogsten, slachten, begrafenissen of verhuizen betitelde hij als schenkdwang en hij spoorde de mensen aan er niet meer aan mee te doen. Zijn grootste vijand was echter het water.

Beerse overlaat

Van dichtbij zag hij de strijd tegen het water en in de winters het kruierende ijs van de Maas en de Beerse overlaat.

Hij zag de schade aan huizen, dijken, boerderijen, weilanden en wegen. Hij was getuige van de paniek als het vee gered moest worden en hij zag de woeste en onvruchtbare gronden in de polder door het langdurig onder water staan. Het stak hem dat Den Haag zich blind en doof hield. Hij kon niet anders dan in zijn hoedanigheid als pastoor ten strijde trekken tijdens lezingen en in de landelijke dagbladen. Ondanks zijn vaardige pen en zijn welbespraakt-heid, hadden zijn smeekbedes niet het gewenste resultaat.

Pastoor Roes zou niet meer meemaken dat de Beerse Overlaat gesloten werd. Hij stierf op 4 oktober 1941 in Deurne, maar de herinnering aan hem leefde voort. In 1952 werd de kerk in de nieuwe kern van Maren-Kessel voltooid. Het was geen toeval dat juist die straat de Pastoor Roesweg ging heten.

26 Pastoor Roes te midden van de bruidjes tijdens zijn zilveren jubileum in 1914

Kerk en pastorie

Het Roomse leven van Kessel

In de Bataafs-Franse tijd (1795-1813) kregen de katholieken na bijna 200 jaar hun kerken terug. Zo ook de katholieke parochie van Kessel. Het was even wennen, dat opnieuw opstarten, want

al meteen in het begin ontstond er onenigheid over bevoegdheden. Hoe kwam dat? Drie aangestelde kerkmeesters werden door de vicaris-generaal van het bisdom Den Bosch bevestigd

in hun functie. Zij moesten beloven dat een van hen door loting zijn plaats aan de toekomstige nieuwe pastoor zou afstaan. Omdat er van dat loten maar niets kwam, gebruikte pastoor Johannes Henricus van der Borghst zijn autoriteit en wees zelf aan wie van de drie moest vertrekken. Dat zette kwaad bloed bij de gelovigen. Bepaalde de pastoor dat nou, of hadden ze zelf ook nog iets te zeggen? De voorstanders van de pastoor maanden tot kalmte. Zijn tegenstanders twijfelden aan zijn oprechtheid en betichtten hem van verfraaiing van de pastorie, terwijl hij de kerk verwaarloosde. Het kwam zelfs zover dat de parochie enige tijd onder toezicht werd gesteld.

Honderd jaar later was in elk geval duidelijk aan wiens kant pastoor Roes

(1909-1919) stond. In het parochiemenoriaal rondde hij zijn samenvatting over dit voorval af met de constatering: (...) dat de voornaamste tegenstrevers van den weleerwaarde heer Van der Borcht op eene voorbeeldige wijze de straffende hand des Heeren hebben gevoeld, zijnde die veelal door armoede en haastigen dood getroffen geworden.

Bouwval

Al in 1834 begon pastoor Franciscus Frederikx zijn correspondentie met overheid en bisdom teneinde een subsidie te verwerven voor de bouw van een nieuwe kerk. De oude kerk was bouwvallig en het ertegenaan gebouwde raadhuisje werd niet meer gebruikt. Het duurde tot 1837 voordat de subsidie en de goedkeuringen afkwamen. Pastoor Henricus Branten - die bijna dertig jaar pastoor van Kessel zou zijn - nam het stokje in 1837 van Frederikx over. Aanemer Van Driel voltooide de nieuwe waterstaatskerk in 1838. Het begrip

waterstaatskerk ontstond omdat tussen 1824 en 1875 de kerkgebouwen tot stand kwamen met overheidssubsidie en onder toezicht van ingenieurs van het departement Waterstaat. Zij bezaten binnen de overheid de nodige bouwkundige kennis.

Helaas bleek al gauw dat de kerk nog niet af was. De gewichten van het uurwerk hingen boven het zangkoor en dat zong niet echt ontspannen. Bovendien vreesde men voor schade aan het gebouw als de klok geluid werd. De oplossing werd gevonden in de aanbouw van een stenen toren. Daarin was plaats genoeg voor het uurwerk, de klok en het orgel dat een jaar later geplaatst werd. Bisschop Joannes Zwijsen consacreerde de kerk in 1843 en wijdde deze aan de H. Antonius Abt.

Joannes Zwijsen

Een nieuwe pastorie

Eigenlijk was ook de pastorie aan vervanging toe. De reparaties waren inmiddels zo groot en kostbaar, dat het zou lonen om nieuw te bouwen. Het zou nog jaren duren voor het zover was. In het parochiemenoriaal werd regelmatig verslag gedaan van zaken die geld opleverden. Zo werd er in 1857 een groot perceel aangekocht dat grensde aan de tuin van de pastorie. Er stond een schuur op, er lag een boomgaard, een grote tuin en een perceel hakhout. De kerk bouwde er een woning bij en verhuurde het geheel voor een behoorlijke prijs.

Dit soort zaken wierp vruchten af, want in 1871 sloot pastoor Henricus Kluijtmans (1866-1879) het jaar af met een zeer positief saldo. Toch werd dat geld eerst gebruikt voor het bouwen van een Vincentiushuis, dat verschillende functies had, o.a. die van lagere school. Eind 1872 verleende het bisdom dan

Een tekening van de nieuwe pastorie.

toch toestemming voor het bouwen van een nieuwe pastorie, naar het plan en de begroting van architect Van Dijk. De pastoor verhuisde in februari 1873 naar het Vincentiushuis, waarna de sloop van de oude pastorie kon beginnen. Op 27 mei van dat jaar werd de eerste steen gelegd. De bouw duurde ruim veertien maanden, maar in augustus 1874 had de

Pastoor Joseph Giessen

pastoor dan ook een meer dan waardig nieuw onderkomen.

Voortvarend pastoor

We maken een sprong naar 1919, het jaar waarin Joseph Giessen (1919-1932) als pastoor van Kessel de legendarische Hendrik Roes opvolgde. Waar Roes er geen tijd voor had, was Giessen juist weer

een zorgvuldig verslaglegger in het parochiememoriaal. Hij schreef over de wateroverlast, waarbij hij soms ook dieren onderbracht in de pastorie. Hij schreef over missies, feestdagen, maar ook over de moestuin als daar veranderingen werden aangebracht, zoals de aanleg van nieuwe aspergebedden. Over personeel wordt in de parochiememorialen nooit gesproken,

maar uit de overlevering weten we dat een jonge Driek de Bont in deze jaren koster, tuinman en huisknecht was. Ook bleef er een foto bewaard van rond 1900 waarop de huishoudster poseert in de voortuin van de pastorie.

In april 1920 was monseigneur A. Diepen te gast op de pastorie in Kessel en gaf zijn ongezouten mening over de oude kerk. Hij adviseerde Giessen om *het zaakje maar eens aan te pakken*. Dat liet de pastoor zich geen twee keer zeggen. Hij gaf architect van Aalst uit Den Bosch opdracht een ontwerp en bestek te maken, maar de raming bleek ver boven de verwachte kosten uit te stijgen. In het parochiememoriaal noteerde Giessen: (...) *dat voorlopig van het bouwen af wordt gezien*. Het had zo mooi kunnen zijn; zijn zilveren priesterjubileum in juni 1923 te kunnen vieren in een nieuwe kerk. Maar hoop doet leven. Onverdroten ging hij voort met zijn goede zorgen voor kerk en

pastorie. Hij trok stukjes oud kerkhof bij de pastorietaan en liet in 1921 voor het eerst sinds lange tijd de visvijver langs de pastorie en de tuin grondig schoonmaken. Wat we nu een gracht noemen was dus jarenlang een visvijver die voorzag in het menu op de verplicht vleesloze vrijdagen. En zie, als je het 't minst verwacht gloort er weer hoop. In 1924 was monseigneur Diepen in Lith voor het H. Vormsel, waar hij wederom met pastoor Giessen sprak. Dit keer beloofde hij financiële hulp voor het bouwen van een nieuwe kerk. Toen Giessen niet veel later in Den Bosch kwam rapporteren over de financiële stand van zaken, stond het besluit eigenlijk al vast. Toen ook het bodemonderzoek van de architecten C. en J. Franssen uit Roermond positief uitpakte, was er definitief groen licht. De totale begroting bedroeg ruim 44.000 Gulden, waarvan het grootste deel naar de aannemers ging, de Gebr. Gooden uit Meijel.

De nieuwe kerk

Met de gemeente werd overeengekomen dat de gymzaal van de school als tijdelijke kerk dienst mocht doen. De school was dan wel een katholieke school geworden, de gebouwen waren nog eigendom van de gemeente. Nadat de gymzaal van een nieuw dak voorzien was, kon de tijdelijke kerk worden ingericht. *Er kunnen veel makke schapen in een stal*, schreef pastoor Giessen in het parochiememoriaal. Er waren dan ook 98 zitplaatsen gecreëerd. Op 13 mei was de fundering van de nieuwe kerk klaar en was alles in gereedheid om de eerste steen te leggen. Het zou een feestelijke aangelegenheid moeten worden maar Giessen legde de steen in stilte. Er brak namelijk tumult uit rond dit gebeuren, waarvan hij uitgebreid verslag deed in het parochiememoriaal. Maar liefst zeven pagina's vulde hij ermee, niet wetende dat diezelfde pagina's decennia later uit het memoriaal zouden worden geknipt door een Maren-

De voormalige visvijver van de pastorie

Kesselse pastoor die besloot dat niemand gebaat was bij de kennis over dit voorval. Desgevraagd zei hij: 'Dat mag je niet vastleggen, zo ga je niet met mensen om. Ik vond het misselijk dat hij namen noemde, daarom heb ik dat er allemaal uit gehaald.' In het parochiememoriaal is nog net op een reepje papier te lezen:

... *ik, gemachtigd door de bisschop, op 13 mei 1925 de eerste steen zou gaan leggen. Deze eerste steen zou met de nodige plechtigheid gelegd zijn maar er stak een geweldig onweer op (in figuurlijke zin)*. Wie pastoor Pirenne gekend heeft weet dat hij in zijn oneindige goedheid gehandeld heeft.

Interieur van de nieuwe kerk

Feestelijke inwijding

Na acht maanden noeste arbeid kon de kerk op 13 december 1925 feestelijk in gebruik worden genomen. De consecratie vond plaats op maandag 9 augustus 1926. De dag ervoor kwam Monseigneur Diepen al naar Kessel, in een auto die, zo meldt pastoor Giessen in het parochiememoriaal, ter beschikking was gesteld door de in Kessel geboren Grad Pompen, oprichter van autobedrijf Pompen & Verlouw aan de Bossche Vughterdijk. Overal stonden die dag erebogen en hingen de vlaggen uit. Om een indruk te geven hoe het er in die tijd aan toe ging bij zo'n gelegenheid:

Bij de gemeentegrens hield de burgemeester, vergezeld van zijn wethouders en een stoet versierde fietsen, een welkomsttoespraak. Aan de dorpsgrens stond een feeststoet opgesteld en werd monseigneur toegesproken door de voorzitter van de feestcommissie, hoofdonderwijzer Schreurs. Vanaf daar ging het in optocht door het dorp en uiteindelijk naar de kerk. De samenstelling van de stoet was indrukwekkend: Een ordonnans, marechaussee te paard, achttien lokale ruiters als erewacht, de auto met burgemeester en wethouders, de auto met het kerkbestuur, een stoet

bruidjes, de auto van monseigneur Diepen en zijn gevolg, de jongens van de lagere school, auto's met leden van

het feestcomité, de harmonie St. Lambertus uit Lith en tenslotte zestien versierde fietsen.

Kleine bruidjes verwelkomen de bisschop

De kerk zat al vol en niet alleen met Kesselse parochianen. Uit de verre omtrek was er belangstelling, zelfs van de Protestanten uit Heerewaarden, zo lezen we in het parochiememoriaal. Pastoor Giessen schreef erbij dat *ze zich netjes gedragen hadden*. Ook in de kerk werden de nodige toespraken gehouden. De krant De Stad Oss deed er uitgebreid verslag van en drukte zelfs elke toespraak af. Pastoor Giessen plakte later het hele krantenartikel in het parochiememoriaal. De zondagavond werd in alle rust doorgebracht in de pastorie. Maandagmorgen droeg de bisschop zelf een mis op, waarna om 08.00 uur de kerkconsecratie begon met assistentie van geestelijken uit de omliggende dorpen, die elk een eigen taak hadden bij deze plechtigheid.

Pastoor Petrus Hubertus Stevens

Nieuwe bezems

In 1932 werd pastoor Giessen opgevolgd door Gijsbertus van Elk die tot 1940 zou blijven. Evenals de Marensse pastoor Franciscus van den Heuvel ijverde Van Elk vooral voor de algemene ontwikkeling van de bevolking. In samenwerking met de NCB verzorgde hij in 1934 bijvoorbeeld een cursus in sociologie

en maatschappijleer. En net als Roes was Van Elk meer een doener. In het parochiememoriaal vonden we dan ook slechts de hoogst nodige aantekeningen. Zelfs over de ingebruikstelling van het elektriciteitsnet in 1934 vonden we geen woord, hoewel dat voor de hele parochie een ingrijpende verbetering betekende. Geen kaarsen, geen petroleumlampen meer, maar veilige elektriciteit die binnenkwam vanuit het nieuwe transformatorhuisje van de PNEM aan de Velmerweg. In maart 1940, net voordat de Tweede Wereldoorlog uitbrak, kreeg Kessel een nieuwe pastoor, de 44-jarige Petrus Hubertus Stevens. Hij richtte zich voornamelijk op de parochie, maar verzuimde niet om uitgebreid verslag te doen van de ingrijpende gebeurtenissen tijdens de oorlogsjaren.

De oorlog dichterbij

Met Pasen 1944 zag pastoor Stevens een vliegtuigje landen op De Wijken.

Hij verbaasde zich erover dat het ruwe terrein later geschikt werd bevonden als vliegveld. Een paar dagen later, onderweg om catechismusles te geven, zag hij een auto op de dijk met wat hij zelf noemde “een paar Duitse hoge petten” eromheen. Terug van de school zag hij thuis Duitsers van de trap afdalen die hun verwondering uitspraken over het feit dat de pastorie geen waterleiding en geen centrale verwarming had en dat er geen bad en geen telefoon was. Of er werkelijk Duitsers in de pastorie hebben gezeten daar schreef Stevens niets over, ook niet over onderduikers. Wel over de onrust langs de Maas, de evacuatie van Maren op last van het Militair Gezag, en over de vernietiging van de kerk in de nacht van 19 op 20 oktober 1944. Hij zette het er in een paar zinnen neer, maar de impact van de ontploffing was groot en joeg er de schrik bij de Kesselse mensen goed in. ‘Overal puin en brokstukken,’ herinnerde iemand

zich. ‘De kerkboeken en de kussentjes uit de kerkbanken lagen tot op de uiterwaarden, de klok lag zelfs bijna bij de Kesselse Ham.’

De Duitsers communiceerden rommelig en willekeurig. De een ging netjes aanzeggen dat de gezinnen maar beter konden vertrekken, omdat er iets te gebeuren stond, een andere meldde op verontruste vragen, dat het wel mee zou vallen. Over het grootste verdriet van Kessel werd niets opgetekend in het parochiememoriaal. De dood van twee jongetjes, Corrie (8 jaar) en Henkie (3 jaar) van den Hoogen was voor de pastoor waarschijnlijk te verschrikkelijk om in woorden te vatten. De jonge boer Henricus Gerardus de Bijl, toen 25 jaar oud, deed op eerste kerstdag aangifte van hun overlijden bij de gemeentesecretarie, die destijds van november 44 tot juni 1945 gevestigd was in een voorkamer bij Hannes van Oorschot.

Samen verder

De gevonden informatie over het al dan niet samengaan van de parochies na WO II spreekt elkaar hier en daar tegen. Zo lijkt het erop – volgens een samenvatting in het Maren-Kesselse parochiememoriaal – dat pastoor Stevens eens met pastoor Cox besprak, dat hij zou kunnen leven met een samengaan van de parochies onder pastoor Cox. Die zou lachend geantwoord hebben dat dan eerst de Kesselse kerk afgebroken moest worden. Na de verwoesting van de Kesselse kerk zouden beide pastoors opnieuw contact hebben gehad over dit

onderwerp, het aan de bisschop hebben voorgelegd, die vervolgens vrijwel meteen akkoord ging. Dat lijkt een iets te eenvoudige weergave van de werkelijkheid, want zo snel zijn de beslissingen hieromtrent niet gevallen en de gebeurtenissen lijken een en ander ook tegen te spreken. Van de noodkerk is bijvoorbeeld al snel een ansichtkaart gemaakt om fondsen te werven. Er was dus wel degelijk sprake van dat de parochie Kessel een nieuwe kerk wilde en er lijken toezeggingen te zijn gedaan aan pastoor Stevens, die overigens in 1947 zijn zilveren jubileum vierde in deze noodkerk.

Achteraf kunnen we constateren dat het vooral de inconsequente manier van communiceren is geweest van regionale en kerkelijke overheden, waardoor de irritatie in Kessel groeide en de meningen verdeeld raakten. Er zijn brieven aan de bisschop van voor- en tegenstanders, vergezeld van bijbehorende handtekeningenlijsten. Er waren zelfs mensen die de kerk de rug toekeerden of besloten om voortaan in Lith naar de kerk te gaan. Het bisdom handhaafde de constatering dat beide parochies eigenlijk te klein waren om zelfstandig te blijven. Bovendien – zo opperde men – zou dan ook kunnen worden volstaan met het bouwen van één grote nieuwe school. Misschien zou er ook een klein klooster kunnen komen, waar geestelijken voor de armen en de behoeftigen konden zorgen. Het kleine klooster kwam er nooit, maar in 1951 werd de nieuwe school voltooid en een jaar later was ook

Een halfronde koepel.
een van de vele details aan
deze kerk die niet passen in
de Bossche School stijl.

de kerk in de Pastoor Roesweg klaar. De Osse architect J.A. de Reus maakte beide ontwerpen. Het ontwerp van de school was sober en functioneel. Het ontwerp van de kerk was ronduit prachtig, met o.a. kleine boogvensters en een halfronde uitbouw achter het altaar. Kenmerken die niet passen in de Bossche School stijl, die overal hardnekkig doch ten onrechte genoemd wordt als het om deze kerk gaat. Jan de Reus had echter een geheel eigen stijl, volgde later wel de cursus Kerkelijke Architectuur bij de

grondlegger van de Bossche School stijl, maar gaf zijn eigen draai aan alles wat hem ter inspiratie diende. Maren en Kessel heetten vanaf die jaren dus voortaan Maren-Kessel, aan elkaar gebouwd door de nieuwe dorpskern die in de loop van een paar jaren rond kerk en school ontstond. Dat de dorpen goed samengaan bleek uit de activiteiten in het verenigingsleven en de activiteiten rond de Jonge Boerenstand, zoals de succesvolle sportdagen en de gezamenlijke cursussen. Elk met zijn eigen identiteit,

De Maas, vriend en vijand

Ooit vond de Maas ongestoord haar weg naar zee door een vlechtwerk van geulen en rivierbeddingen. Eilandjes van grind en zand groeiden op den duur uit tot oeverwallen en rivierduinen. Het water overstroomde de lagere delen van het gebied en zette er vruchtbaar slib af, terwijl de natuurlijke verhogingen juist weer bescherming boden tegen het water. Archeologische vondsten tonen aan dat hier in Kessel al duizenden jaren mensen woonden. Er was een natuurlijk evenwicht tussen mens en natuur. Dat veranderde rond 1300 toen de oorspronkelijke loop van het water bedwongen werd door planmatige indijking onder leiding van de Hertogen van Brabant. De plannen leken succesvol en de bedijking van de rivier ging voort tot die rond 1473 voltooid was. Maar de Maas liet zich niet zo gemakkelijk beteugelen. Bij extreme regenval

en strenge winters bleef het water niet langer binnen de smalle kunstmatige rivierbedding. Kruiend ijs sloeg met zoveel kracht door een dijk, dat de kolende massa op die plaatsen diepe wieden uitschuurde, waardoor een nieuw

stuk dijk eromheen moest worden aangelegd. Dat verklaart ook het slingeren van de dijken in het rivierengebied. Dat mooie landschap kwam dus deels voort uit rampspoed, maar een wiel had ook voordelen. Je kon er op schaatsen, je

kon er in vissen en tot ver in de vijftiger jaren was het water er zo schoon dat je er zelfs de was in kon spoelen. Nou weten we dat taalkundig h t wiel juist is, maar omdat we hier nooit anders dan d  wiel hebben gezegd, handhaven we voor het gemak dit gebruik. Op oude kadasterkaarten is goed te zien welke wielen in welke periode zijn ontstaan. In Kessel is de Soldatenwiel waarschijnlijk het oudst. In elk geval veel ouder dan wat verschillende, elkaar kopi rende bronnen beweren. Toen in 1651 de nalatenschap van Hendrick Reijnen en zijn echtgenote Meriken Jansen werd verdeeld over hun kinderen en kleinkinderen, verwierf Wilmken dochter Dirick Dierickse de grond van de Breede weg tot aan de Soldatenwiel. Het is best mogelijk dat een Franse soldaat er in 1795 verdronk, maar de Soldatenwiel had die naam dus al 144 jaar eerder.

Dijkdoorbraken

Zonder in gedetailleerde verslaglegging te willen vervallen, kunnen we stellen dat Kessel zijn deel in wateroverlast en dijkdoorbraken ruimschoots gehad heeft. In 1757 brak de dijk bij Kessel maar liefst op zeven plaatsen door, in 1781 op vier plaatsen. Vanaf 1560 tot en met 1880 deelde Kessel veertien keer in de overstromingen van de Maas, in dat laatste jaar zelfs twee keer. En het hield niet op. Ook begin twintigste eeuw deed de Maas zich meerdere keren gelden, o.a. in 1920 en 1926. Overstromingen waren bijna meer regel dan

Kanonschoten vanuit Grave

uitzondering. Dat had in onze contreien uiteraard ook te maken met de Beerse Overlaat die pas in 1942 werd gesloten. Als de kanonschoten in Grave klonken, luidden overal de kerkklokken en wisten de boeren hoeveel tijd ze nog hadden voordat het water hen zou bereiken. Zo konden ze ervoor zorgen dat het gezin en het vee veilig waren.

De Beerse Overlaat nader bekeken

De Beerse Maas was al bekend vanaf 1549, onder de naam Berzewater. Bij Beers en Katwijk werd de Maas namelijk nooit bedijkt en bij hoog water stroomde het Maaswater daar over de natuurlijke oeverwallen. Het zocht zijn weg via Grave naar onze dorpen en polders en stroomde bij Den Bosch weer in de Maas terug. Waterschappen legden dwarsdijken aan om het Maaswater zo lang mogelijk uit de eigen polders te houden. Een bekende

Schaatsen op ondergestroomd land achter de boerderij van Harrie Koopmans. Katholieke Illustratie 17-02-1917.

dwarsdijk hier was de Kesselsegraaf, aangelegd door het waterschap van de polder Het Laag Hemaal. Al veel eerder, begin veertiende eeuw, liet Hertog Jan II van Brabant de Hertogswetering graven, om een goede ontwatering van de polders in het Maasland te waarborgen. Na de vrede van Munster in 1648 viel Brabant onder het gezag van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Deze overheid zag de Beerse Maas niet als een groot probleem, temeer omdat ze een belangrijk onderdeel was van de militaire waterlinie tussen Cuijk en Bergen op Zoom. Toen de Fransen in het rampjaar 1672 oprukten, werd op 2 juni bij resolutie van de Staten van Holland besloten de polder ten noordoosten van Den Bosch onder water te zetten. De polders achter Lithoijen, Kessel, Maren, Alem en Empel bleven tot 1673 onder water. Zie daar de strategische voordelen. Bovendien zag de overheid

Meidoornhagen en bosschages

het Maaswater liever in Brabant dan in de polders van het Westen van het land. Tot het begin van de negentiende eeuw zijn van overheidswege weinig pogingen gedaan om het Maaskantgebied uit zijn natte lijden te verlossen. In 1798

werd Rijkswaterstaat opgericht en eerst in 1806 kwam er een Rivier- en Waterwet die verbood om kribben en dammen in de rivier aan te leggen. Na de grote watersnood van 1819-1820 zocht een staatscommissie naar de beste

rivierafleidingen. In 1825 werd besloten tot verruiming van de Beerse Overlaat en gold in de Traverse voortaan een pootverbod van bomen en heggen, die een snelle afvoer van het water zouden verhinderen. Bestaande meidoornhagen (vlechtheggen) en bosschages werden verwijderd om plaats te maken voor het water, waarmee het eeuwenoude kleinschalige landschap verdween.

Maaswerken

Aan het begin van de twintigste eeuw, na de overstromingen van 1920 en 1926 werden drastischer maatregelen genomen. Onder de Wet op de Maaskanalisisatie uit 1929 werd de Maas gekanaliseerd tussen Grave en de Blauwe Sluis ten westen van Alem. Het zomerbed werd verbreed van 75 naar 110 meter. Er werden stuwen en sluiswerken aangelegd, waardoor de rivier bevaarbaar bleef. En last but not least zou de Beerse Overlaat gesloten

De langzaam wegzakkende graafmachine

worden zodra de rivier 3200 m3 per seconde zou kunnen afvoeren. Vanaf begin dertiger jaren werden zeven Maasbochten afgesneden. Een zeer welkom werkverschaffingsproject voor 1800 man, want de werkloosheid was destijds hoog. De maasverbeteringswerken werden voltooid in 1942 met het sluiten van de Beerse overlaat, die honderden jaren voor ellende en bittere armoede had gezorgd. Oorlogs- en politieke

doeleinden prevaleerden maar al te vaak, maar nu hielden we hier aan de Maaskant dan eindelijk droge voeten! Nou ja, op die ene bijna-doorbraak na dan in 1993, maar toen waren de natte voeten slechts voor de bestuurder van de graafmachine die langzaam dreigde weg te zakken in de binnendijkse wiel bij Kesselse Dijk 5.